

*Т.І. Кухтіна,
вчитель трудового навчання
КНЗ «Бердичівська спеціальна
загальноосвітня школа-інтернат»
Житомирської обласної ради*

Використання проєктної технології на уроках трудового навчання для формування фінансової грамотності в учнів з інтелектуальними порушеннями

У статті обґрунтовано доцільність використання проєктної технології на уроках трудового навчання для формування фінансової грамотності в учнів з інтелектуальними порушеннями.

Процес соціалізації школярів з інтелектуальними порушеннями передбачає успішну підготовку їх до самостійного життя, відповідну їхньому пізнавальному рівню трудової діяльності та участі в суспільному житті.

Відповідно до Концепції реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, схваленої розпорядженням КМУ № 988-р від 14.12.16 року, серед ключових компетентностей визначені підприємливість та фінансова грамотність [1]. Отже, розвиток економічних знань та фінансової грамотності в учнів з інтелектуальними порушеннями – одна з наскрізних ліній кожного навчального предмета, адже вона є основою для успішної економічної соціалізації людини – соціально-психологічного процесу входження індивіда в економічну систему.

У той же час дослідження Т.М. Стариченко [2] показало ряд недоліків освітнього процесу спеціальної школи щодо формування економічних знань і умінь у старшокласників з інтелектуальними порушеннями:

- домінування абстрактно-інформаційного стилю навчання;
- протиріччя між швидкістю економічних новоутворень у соціумі і включенням їх у зміст спеціальної освіти;
- відсутність концептуальних основ практичного підходу до економічного навчання школярів з інтелектуальними порушеннями.

Випускники спеціальних шкіл для дітей з інтелектуальними порушеннями часто мають обмежене, спотворене розуміння економічної дійсності. У них спостерігається відсутність навичок управління своїми коштами, ігнорування економічних законів, несформованість особистих економічних (фінансових) інтересів.

Проте учні з інтелектуальними порушеннями, після закінчення загальноосвітнього закладу, стають повноправними членами суспільства, що вимагає від них знань та навичок економічної поведінки та активного включення у економічну систему [3].

За твердженням Л. Виготського, існує можливість успішного розвитку таких дітей завдяки формуванню в них вищих психічних функцій, соціальних за походженням і регульованих свідомістю [4]. Тому формування економічних знань та фінансової грамотності у дітей з інтелектуальними порушеннями неможливе без поєднання його з корекцією вад психофізичного розвитку.

Досвід роботи спеціальних шкіл свідчить, що засвоєння фінансових знань відбувається в учнів означеної категорії з значними труднощами, які обумовлені складністю змісту матеріалу, що необхідно засвоїти, і клініко-психологічними особливостями школярів з інтелектуальними порушеннями. Органічне ураження кори головного мозку цієї категорії здобувачів освіти, як первинний, ядерний дефект, провокує недоліки другого (дефекти психічних функцій) та третього (порушення емоційно-вольової сфери та поведінки) рівнів.

Особливо складними для розуміння виявляються економічні знання, що вимагають від учнів словесно-логічного мислення, встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Емоційна незрілість, переважання соціальної мотивації знижують можливості учнів з інтелектуальними порушеннями ефективно засвоювати економічні знання, формувати навички фінансової діяльності.

Вчений-дефектолог Л. Виготський у праці «Основні проблеми дефектології» [4] вказував на подвійну роль органічного недоліку в процесі розвитку і формуванні особистості дитини: «...з одного боку, дефект є мінус, обмеження, слабкість, применшення розвитку; з другого – саме тому, що він створює труднощі, він стимулює підвищений, посилений рух вперед».

Відповідно, існує можливість активізації інтелектуальних процесів зазначеної категорії учнів і, як наслідок, їхнього економічного виховання.

Л.С. Виготському [4] належить твердження, що дитина з інтелектуальними порушеннями «... є не менш розвиненою, ніж її нормальні однолітки, а ... інакше розвиненою». Отже, і освітній процес для таких учнів потрібно організовувати по-іншому, використовуючи спеціальні прийоми.

За дослідженнями вчених-дефектологів, учні з інтелектуальними порушеннями здатні засвоїти лише економічну інформацію, що містить відомості реального соціально-економічного середовища, в якому безпосередньо відбувається їх життєдіяльність. Практико-орієнтований підхід до економічної освіти інтелектуально неспроможних – найбільш ефективний спосіб удосконалення соціально-адаптивних можливостей школярів, корекції недоліків їхнього розвитку за рахунок систематичних тренувань аналітико-синтетичної функції мислення у процесі виконання різних видів економічної діяльності, формування на її основі якостей особистості, необхідних для адаптації в середовищі.

Фінансово-економічна освіта учнів з інтелектуальними порушеннями здійснюється в основному в межах позакласної роботи та на уроках з деяких навчальних предметів, в першу чергу – трудового навчання. На уроках трудового навчання з метою формування у здобувачів освіти економічних умінь застосовують різні методи навчання: бесіди, розрахункові завдання, вивчення конкретних документів, складання ділових паперів, розв'язання задач економічного змісту, а також аналіз реальних ситуацій [5]. Проте, як свідчить досвід роботи вчителів спеціальної школи, саме у проєктуванні, на відміну від традиційної практичної діяльності, активніше формуються пізнавальні процеси. На думку вчених С. Сисоєвої, О. Пометун, Л. Пироженко, О. Пехоти, це пояснюється тим, що дитина перебуває під певним «впливом» проєктної діяльності. Так, відповідальність учня за виконання проєкту веде до появи довільності вищих психічних функцій. Серед них, зокрема, такі, як довільність

пам'яті, уваги, цілеспрямоване сприймання тощо. Тому проєктну діяльність можна розглядати як корекційний засіб розвитку в інтелектуально неспроможних школярів пізнавальної сфери, а отже – формування фінансово-економічних знань та вмінь.

Програма з трудового навчання для учнів з інтелектуальними порушеннями (курс «Квітникарство») розроблена Чеботарьовою О.В. та рекомендована для використання Міністерством освіти і науки України (лист Міністерства освіти і науки України №1/11-7017 від 18.08.2009). Програма розрахована на підготовку учнів з інтелектуальними порушеннями до навчання за цим фахом у професійно-технічних училищах та подальшої праці у зеленому, тепличному господарстві.

Вивчення зазначеного курсу передбачає три рівні.

Перший (IV клас) – включає ознайомлення учнів із найпростішими роботами з вирощування рослин на прикладі невибагливих квітково-декоративних культур. З метою формування економічних знань програму доповнюють темами, які передбачають ознайомлення учнів з економічними поняттями «ціна насіння», «купівля розсади, ґрунту», екскурсіями до спеціалізованих магазинів.

На другому рівні (V–IX класи) навчання учні оволодівають усіма необхідними теоретичними знаннями з вирощування та догляду за різними видами рослин (декоративними, кімнатними), а також набувають практичних умінь і навичок вирощування розсади квітково-декоративних рослин, планування клумб, квітників, рабаток. В навчальний матеріал уроків вводяться поняття «заощадження», «способи економії коштів на придбання», «економічна вигода», учні залучаються до реалізації вирощеної розсади квітково-декоративних культур на шкільному благодійному ярмарку.

Третій рівень навчання (X клас) розрахований на закріплення теоретичних знань і практичних вмінь, отриманих на попередніх рівнях навчання, самостійну роботу учнів.

Навчальний матеріал третього рівня реалізації програми «Квітникарство» має найкращий потенціал для формування у інтелектуально неспроможних учнів фінансово-економічної грамотності на основі тих економічних знань, які були отримані на попередніх етапах навчання. Цей рівень навчання передбачає лише словесне керівництво вчителя та незначну практичну допомогу. Освітній процес організовується у вигляді практики на базі шкільних навчальних ділянок, тепличного господарства, де учні застосовують отримані знання у практичних ситуаціях, відмінних від тих, в яких їх було здобуто.

Протягом 2015–2019 років у КНЗ «Бердичівська спецшкола-інтернат» апробувалась система (додаток №1) вивчення курсу «Квітникарство» через реалізацію ряду економічно-технологічних проєктів. Проєкт реалізується протягом вивчення теми. Учні разом з учителем продумують проблему, яку треба розв'язати. Заходи проєкту проводяться на уроках чи в позаурочний час під керівництвом педагога. Приклад планування заходів проєкту у календарно-тематичному плані подано у додатку № 2.

Роботу сплановують відповідно до етапів проєктно-технологічної діяльності (додаток № 3) на уроках трудового навчання [6]:

- організаційно-підготовчий;
- конструкторський;
- технологічний;
- заключний.

Розглянемо порядок реалізації етапів економічно-технологічного проекту на прикладі «Мікрогрін, ресурси необхідні для успішного вирощування».

На організаційно-підготовчому етапі обирається проблема, над якою учні разом із учителем трудового навчання працюватимуть. Проблема названого проекту – визначити та підрахувати, які фінансові ресурси необхідні для вирощування овочів мікрогрін та чи вигідно вкладати гроші у цю справу. Після вибору учнями проблеми вчитель активізує їхні знання, необхідні в процесі роботи над проектом.

На наступному конструкторському етапі обмірковуються рішення проблеми, розробляється план роботи, добирається матеріал (насіння, ґрунт) та інструменти. Учитель допомагає учням розробити робочий план з описом відповідних робіт та підібрати необхідні матеріали. Він надає поради щодо доцільності використання інструментів та обладнання. Учні разом з учителем визначають раціональну технологію вирощування, розраховують затрати на придбання насіння, ґрунту, витрати на електроенергію, проводять екологічну експертизу, вивчають попит та пропозиції на проектовану продукцію.

Технологічний етап характеризується безпосередньою реалізацією проекту. Відповідно до нього виконуються технологічні операції, передбачені процесом вирощування овочів мікрогрін. Учні апробовують різні способи вирощування овочів мікрогрін, ведуть облік витрат (електроенергія, вода тощо), проводять експертне дослідження ринку збуту, складають ціну вирощених овочів, порівнюють вирощений товар з еталоном, визначають помилки, допущені під час реалізації проекту. Учитель спостерігає, надає консультації, допомогу, слідкує за дотриманням правил техніки безпеки у майстерні.

На заключному етапі учні здійснюють самоаналіз вартості, самооцінку досягнутих результатів. Після індивідуальних консультацій школярі здійснюють аналіз проведеної роботи, підводять підсумки разом із учителем. Під час захисту проекту учні демонструють вирощені овочі групі експертів (вчителю трудового навчання), відповідають на поставлені їм запитання. Педагог здійснює контроль, слухає, бере участь в оцінюванні проекту.

Під час виконання економічно-технологічних проектів в учнів з інтелектуальними порушеннями найефективніше формується не лише технологічна культура, а економічні знання, відповідна лексика, фінансові знання про собівартість продукції, податок, прибуток, заробітну плату, облік виконаної роботи, планування витрат зароблених грошей.

Під час виконання економічно-технологічних проектів застосовують прийоми роботи: аналіз додаткової літератури, опитування, екскурсії, порівняльний аналіз цін, заходи щодо реалізації готової продукції, що сприяє не тільки удосконаленню професійних умінь і навичок учнів, формуванню адекватної самооцінки, а й сприяє розвитку економності, дбайливості.

Слід відмітити особливості проектної діяльності в навчанні дітей з особливими освітніми потребами :

- постійний супровід педагога;
- практична спрямованість;
- педагоги працюють разом з дітьми;
- обов'язковим є консультування, надання порад, індивідуальної допомоги окремим школярам у процесі стимулювання їхньої діяльності, дотримання робочої атмосфери в класі.

Переваги проєктної діяльності у роботі з інтелектуально неспроможними учнями:

1. Активізується пізнавальна діяльність.
2. Вирішення проблем проєкту інтегрує знання з різних шкільних предметів, розширює кругозір.
3. Проєктна діяльність допомагає набувати нові знання та життєво важливі компетенції.
4. За допомогою проєктування інтелектуально неспроможні учні вчаться комунікувати та працювати у команді, протистояти труднощам, самоорганізовуватись.
5. Під час проєктної діяльності діти з інтелектуальними порушеннями перебувають в ситуації успіху, що позитивно впливає на їхній емоційний стан.
6. Освітній процес перестає бути постійним сидінням за партами, сприяє руховій активності, самовираженню та формуванню характеру.
7. Практична діяльність під час реалізації проєктів найкраще сприяє засвоєнню економічних ролей та фінансово-економічних навичок, необхідних для успішної інтеграції у соціум.

Підготовка та захист проєктів є формою діяльності, що ідеально відповідає потребам сполучення «близької» і «далекої» перспективи (за А. Макаренком). Це практичний шлях надбання навчального і соціального досвіду, активного включення й реалізації життєвих планів особистості. Не випадково один із провідників американського методу проєктів Е. Коллінз наполягає: «Дитинство – це не прохідна кімната – вестибюль, через який ми проходимо до існування дорослого. Це самостійна внутрішня кімната у садибі життя».

Список використаних джерел

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року.
2. Стариченко Т.Н. Програма по курсу "Экономический практикум" для выпускного класса вспомогательной школы / Т.Н. Стариченко //Обучение и воспитание в специальных школах. – 2000. – № 5. – Корекційна та соціальна педагогіка і психологія 379
3. Колупаєва А. А. Основи інклюзивної освіти: Навчально-методичний посібник / За заг. ред. Колупаєвої А.А. – К: «А. С. К.», 2012.
4. Выготский Л. С. Основы дефектологии / Л. С. Выготский. – СПб : «Лань», 2003.
5. Мерсіянова Г. М. Рекомендації до впровадження основних вимог програми з трудового навчання для розумово відсталих учнів (початкова ланка) у практику роботи вчителя // Дефектологія. – 2006. – № 1. – С. 2–4.
6. Коберник О. Проектно-технологічна система трудового навчання // Трудова підготовка в закладах освіти. — 2003. — № 2. — С. 17–20.
7. Бондар В. І. Підготовка учнів допоміжної школи до самостійної трудової діяльності / В. І. Бондар. – К.: Рад. шк., 1988. – 128 с.

ДОДАТКИ

Додаток №1

№ з/п	Тема програми	Проблема економічно- технологічного проєкту
1	Заготівля насіння однорічних рослин, клубнів і цибулинок незимуючих однорічних рослин	Купувати чи збирати самостійно? Як заощадити при заготівлі насіння?
2	Суміші ґрунтів для вирощування квірково-декоративних культур	Як оформити грошовий кредит у банку для початку власної справи
3	Типи і будова споруд закритого ґрунту	Обрахунок кошторису виготовлення весняної теплиці
4	Вирощування кімнатних рослин	Підрахунок витрат та доходів в процесі вирощування сенполій на продаж
5	Зимові роботи в теплицях	Порівняння витрат на утримання опалювальних та неопалювальних весняних теплиць
6	Шкідники і хвороби кімнатних рослин	Порівняння вартості штучних та природних засобів боротьби зі шкідниками та хворобами кімнатних рослин
7	Вирощування зелених овочів в закритому ґрунті	Мікрогрін – ресурси, необхідні для вигідного вирощування
8	Живцювання хризантеми	Розробка власного бізнесплану з вирощування хризантем
9	Підготовка ґрунтових сумішей для вирощування розсади	Вигонка цибулькових квітів до 8 березня. Дохід від справи
10	Вирощування розсади декоративно-квіткових рослин	Як заробити на квітах?

№ з/п	Тема уроку	Учень вміє, знає	Спрямованість корекційно-розвиткової роботи
Розділ програми: Вирощування зелених овочів у закритому ґрунті			
1	Теоретичні відомості. Зелені овочі закритого ґрунту	Називає: зелені овочі.	Пізнавальний розвиток: аналіз, порівняння різних видів овочевих рослин, розширення знань про сутність вирощування рослин в закритому ґрунті. Сенсомоторний розвиток: розвиток зорово-моторної координації, тонкої моторики руки у процесі сортування насіння. Розвиток мовлення: використання нових назв овочевих рослин у розгорнутому мовленні, економічних термінів, пов'язаних з вирощуванням овочевих культур.
2	Вирощування зелених овочів у закритому ґрунті. Що таке овочі мікрогрін?	Розпізнає: овочеві культури за їхніми зовнішніми ознаками.	
3	Підготовка ґрунту для вирощування зелених овочів мікрогрін. Підрахунок вартості ґрунту. П.Р. розсіпання ґрунту по ємкостях	Пояснює етапи вирощування мікрогрін в умовах закритого ґрунту.	
4	Вартість насіння мікрогрін. Порівняльний аналіз вартості в інтернет-магазинах насіння та вартості в магазині «Садочок» м. Бердичева. Практична робота: калібрування насіння капусти мікрогрін.	Розуміє зміст терміну «вартість», «ціна», «кошти».	
5	Правила висівання насіння. Підрахунок собівартості однієї ємкості (сукупна вартість: насіння, ємкість, ґрунт). Практична робота: висівання насіння	Порівнює ціни.	
6-7-8-9-10	Догляд за посівами: полив, підтримання температури, освітлення, підживлення. Обрахунок вартості поливу, освітлення, підживлення, обігріву 1 ємкості. Практична робота: полив, підсвітлення, підживлення	Розуміє зміст терміну «собівартість». Знає правила догляду за рослинами.	
11-12	Експерсія до м. Бердичева з метою експертного дослідження ринку збуту овочів мікрогрін	Вміє запропонувати вирощений товар.	
13	Правила збирання та фасування овочів мікрогрін. Визначення ціни вирощених овочів. Практична робота: фасування овочів у одноразові ємкості	Знає як збирати та фасувати овочі мікрогрін. Вміє підрахувати вартість товару.	
14	Презентація проєкту. Самооцінка досягнутих результатів	Вміє оцінити власну роботу, розказати про етапи її виконання.	

Портфолію економічно-технологічного проекту

«Мікрогрін, ресурси, необхідні для успішного вирощування»

Мета проєкту: визначити ресурси та обрахувати вартість вирощування овочів мікрогрін

I. Завдання проєкту:

1. Розробити план роботи.
2. Добрати матеріали (насіння, ґрунт) та інструменти.
3. Визначити раціональну технологію вирощування.
4. Розрахувати затрати на придбання насіння, ґрунту, витрати на електроенергію.
5. Виростити овочі мікрогрін.
6. Провести екологічну експертизу, вивчити попит та пропозиції на проєктовану продукцію.
7. Навчитись самостійно аналізувати результати роботи.

II. Робочий план проєкту:

Організаційно-підготовчий етап:

- обговорення теми і проблеми проєкту;
- визначення мети і завдань проєкту.

Конструкторський етап:

- розроблення плану роботи;
- добір матеріалів (насіння, ґрунт) та інструментів;
- визначення раціональної технології вирощування.

Технологічний етап:

- Вирощування овочів мікрогрін.

Заключний етап:

- екологічна експертиза проєкту;
- вивчення попиту на проєктовану продукцію;
- аналіз результатів роботи.